

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגיד שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת זבחים צ"ה-ק"א

בס"ד, ט' אדר א' תשע"א

גליון מס' 612

השבוע בגליון

- מצוות אכילת קדשים, כיצד?
- ברכה על אכילת קדשים

- הגעלת כלים במרגרינה...
- תיעוד משא ומתן לימודי בין הרמב"ן לתלמידו הרשב"א
- טבע המים שונה מטבעם של יתר המשקים
- כף טריפה שבחשה בשני סירים, אחד כשר והשני טרף?!
- הגעלת מפעלים לייצור שמן

- האם חובה על אבל להטמא למת?
- כחן קטן, רשאי להטמא למת?
- הסיני מהרהר בסיניית?
- אין הבדל בין הרהור בדברי תורה לדיבור בהם
- שני סוגי הרהורים, במילים ובמחשבות

דבר העורך

כח הרצון

לפני שנים רבות אירע מעשה אותו נוהג היה החפץ חיים לספר בעת שרצה לעורר את השומעים.

"קנטוניטי!" היו ימים שבהם הצטמררו האנשים כשלחלל האוויר נזרקה המילה הנוראה הזו, הטומנת בחובה דמעות רבות מספור של ילדים רכים שנתקרו מחיק אימותיהם על ידי הקוזקים, כשהם מותירים אחריהם בעיירה הדלה, לבבות נדכאים מצער וחוסר אונים.

אף גורלו של יוס'לה לא שפר עליו. ילד מחונן היה, את כל מילות הרבי שנתה בשקיקה ועם ערב, בבואו לביתו המט ליפול, ישב אל השולחן הרעוע לאור עששית נפט מעלה עשן ושינן את אשר לימדו רבו. בזווית החדר היתה עומדת אמו האלמנה שיוס'לה היה תנחומיה היחידים לאחר שנלקח ממנה בעלה ז"ל באבחת גרזן של קוזק שתי, וכשדמעות-אוויר תלוים בזוויות עיניה היתה לוחשת לעצמה את המילים שנהג בעלה ר' אשר לפזם בעת לימודו "זאת נחמתי בעניי..." או אז נכנסה אל המטבח החשוך כדי לשפות חלב על הכירה. אל כוס החלב החם הוסיפה באהבה שאין לה גבולות, קוביית סוכר "שיהיה לו קצת מתוק ליתום שלי" והגישה ליוס'לה את כוס החלב המתוק והחם.

לא הרבה זמן נתנו להם מפקדי הקוזקים להבין כי יותר לא יראו האחד את זולתו. היה זה השכם בבוקר עת הכינה האלמנה את שקיק האוכל המיועד לחידר, בעוד בנה נם שנת ישרים בקיטון הצר שליד המטבח. דפיקות עזות נשמעו על דלת הבית ותוך שניות מספר היה יוס'לה לפות בידיו השריריות של חייל אדיש שכלל לא שמע את זעקותיה הנואשות של האם האומללה. כשיוס'לה כבר היה על מפתח הדלת התעשתה לפתע האלמנה וזעקה בת-אלמוות נזרקה מגרונה: "יוס'לה בלייבט אייז!" - השאר יהודי!

כמוהו כיוס'לה נחטפו באותו יום מר ונמחר ילדים רבים שנלקחו תחילה ל"חינוך" אצל איכרים נבערים וגסי רוח, כדי להכשירם לשמש כחיילים בצבא הוד מלכותו, הצאר. הללו העבידים בעבודות פרך והאכילום בצמצום רב, זאת מלבד התעללויות השכיחות ביהודונים הקטנים. כך נותקו אלפי ילדים בני עמנו מכור מחצבתם ועם הזמן נשכחה מהם כליל מורשת בית אבותיהם.

צווחתה האחרונה של אימו לא הרפתה ממנו ובשכבו בלילות הקרים על מזרון קש מעופש, היתה

דף צו/א במים ולא ביין

הגעלת כלים במרגרינה...

הסוגיות הנלמדות בימים אלה עוסקות בהגעלת כלים שבישלו בהם קדשים, כאשר על ידי ההגעלה מבקשים להוציא מהכלים את טעם הקדשים הבלוע בהם. הלכות רבות הנידונות בסוגיות אלו, משיקות לדיני הגעלת כלים רגילים, ואחד הנידונים שהתפתח מתוך סוגייתנו הוא: באיזה חומר יש לבצע הגעלת כלים. אנו רגילים להגעיל את כלינו בחביות ענק מבעבעות מים רותחים. האם אכן חובה להגעיל במים דווקא? מדוע אין מגעילים את הכלים במרגרינה רותחת, או בשמן מבעבע?

תיעוד משא ומתן לימודי בין הרמב"ן לתלמידו הרשב"א: מחלוקת ראשונים בין רב לתלמידו, קיימת בנושא זה. לדעת הרמב"ן, אין מגעילין אלא במים, "כך היה אומר לנו הרמב"ן ז"ל", כתב תלמידו הרשב"א (ש"ת ח"א סימן תק"ג, וב"משמרת הבית" בית ד' ריש שער ד'). אולם, הרשב"א חלק על רבו, תוך שהוא מתאר את השתלשלות הדברים, כיצד ומדוע חלק על רבו: "וילדות היתה בי והעזתי פני בו ודנתי לפניו... וסוף דבר לא מצא רבינו תשובה מספקת להעמיד לי דבריו אלו". הרשב"א סובר, שאפשר להגעיל כלים בכל סוגי המשקים, תוך שהוא סומך את פסיקתו על סוגייתנו (צו/ב), המפרטת חילוקים שונים בין ההגעלה הרגילה לבין הגעלת כלי קדשים, ביניהם, שאת שאר ההגעלות אפשר לעשות "אפילו ביין ואפילו במזוג", הרי לנו, כי אפשר להגעיל כלים בכל סוגי המשקים.

אולם, הר"ן (בחולין סוף פרק כל הבשר) דחה את ההוכחה מסוגייתנו, מאחר שזו דעת אב"י בלבד, ושאר האמוראים נחלקו עליו. ולא זו בלבד, אלא שיתכן, שאב"י בעצמו לא התכוון בדבריו שאפשר להשתמש ביין לפעולת ההגעלה, כי אם למצוות מריקה, שנעשית לאחר ההגעלה ברותחים, על ידי הכנסת הכלי המוגעל לצוננים. לפיכך, הוא מסביר, הורה הרמב"ן, כי הגעלה במשקה שאינו מים, אינה מועילה אפילו בדיעבד ("פרי חדש" סימן תנ"ב סעיף ה').

טבע המים שונה מטבעם של יתר המשקים: פסיקתו זו של הרמב"ן נובעת מכך, שלדעת קיים הבדל מהותי בין טבע המים לטבעם של שאר משקים. מים רותחים שמכניסים לתוכם כלי, מפליטים את הטעם הבלוע בדפנותיו של הכלי, ואינם מבליעים בו בחזרה טעם זה. שונה הוא טבעם של שאר משקין, ש"מבליעין ולא מפלטין" (רשב"א שם). יש המבארים, כי אין כוונת הרשב"א לכך שמשקין אחרים אינם מפליטים מאומה מן הבלוע בדפנות הכלי, אלא שאינם מפליטים באופן מוחלט (עיין "הגעלת כלים" פ"י הערה א').

הלכה למעשה הורה הרמ"א (סעיף תנ"ב סעיף ה'): "ואין מגעילין בשום משקה, רק במים, מיהו בדיעבד מהני הגעלה בכל משקה".

כף טריפה שבחשה בשני סירים, אחד כשר והשני טרף?! מעשה באשה, מספר רבי חיים יוסף דוד אזולאי, הלא הוא החיד"א, בספרו "ברכי יוסף" ("שולחן ערוך" או"ח סימן תמ"ז ס"ק כ"ד), שבאה לפני רבינו גרשום מאור הגולה, ושחה לפניו, כי מבלי משים הגיסה קדירה שעל האש

לעילוי נשמת

הר"ר **יהודה אריה לינצר** ז"ל ב"ר שמואל ז"ל

ליום השלושים לפטירתו נלב"ע י"ב בשבט תשע"א **תנצב"ה**

הונצח ע"י בנו ידידנו ע"ד הר"ר **שמואל לינצר** ומשפחתו שיחיו - פ"ת

נר ה' נשמת אדם

בכף טריפה שלא הוגעלה, ולאחר מכן הגיסה קערה נוספת בכף זו, ולפתע נזכרה, כי הכף שבידה לא הוגעלה, "והתיר לה התבשיל השני, מפני שהכף הוגעלה בתבשיל ראשון". כלומר, התבשיל שבקדירה הראשונה הגעיל את כף הטריפה, ולפיכך התבשיל השני לא נאסר. אף ראה לדין זה מביא ה"ברכי יוסף" מסוגייתנו, בה נאמר לגבי כלי השרת "כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו", הרי שהבישול נחשב כהגעלה.

הגעלת מפעלים לייצור שמן: בימינו, יש חשיבות רבה לדין זה, בהכשרת מפעלים גדולים. פעמים רבות נדרשים נותני חסות הכשרות, להעניק הכשר למפעל שמן גדול, שהכשרתו במים אינה מעשית מסיבות שונות. הפתרון האפשרי הוא להפעיל את פסי הייצור, והשמן הראשון שיזרום בצנורות המפעל, כשהוא רותח, יכשיר את המכונות לפסי הייצור הבאים. אולם, מאחר שהרמ"א לא התיר את השימוש באפשרות זו כי אם בדיעבד, נדרשים הפוסקים להכריע בכל מקרה לגופו, אם הוא נכלל בהיתר זה של הרמ"א, או שמא יש לטרוח להכשיר את המפעל על ידי מים (ראה שו"ת "שרגא המאיר", סימן ע"א אודות שמן, שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סימן ס', אודות שמן, ושם ח"ב סוף סימן מ"ב אודות מרגרינה, וע"ע "הגעלת כלים" שם פרק י' הערה ד').

דף צ/ב אם פסולה היא תפסל

מצוות אכילת קדשים, כיצד?

במאמר זה נעסוק במצוות אכילת הקדשים, שבמסכת זבחים עוסקים רבות בדיניהם ובגדריהם. במסכת מבואר במספר מקומות (לקמן קט/א ועוד), כי האיסור לאכול קדשים שנפסלו, הינו בשיעור כזית, אולם, לא התבאר במפורש בגמרא, מהו שיעור האכילה שיש לאכול מבושר קרבנות כדי לקיים את מצוות אכילת הקרבנות.

בנושא זה ידועה בעולם הישיבות מחלוקתם של ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת או"ח סימן מ"ט) וה"בית הלוי" זצ"ל (ח"א סימן ב' ס"ק ז').

ה"חתם סופר" - אכילת קדשים, בשיעור כזית: לדעת ה"חתם סופר", אין מתקיימת מצוות אכילת קדשים, כי אם באכילת שיעור כזית, ואף ראה הביא לדבר מסוגייתנו. בגמרתנו מבואר, כי בשר קרבן שבלע טעם מקרבן חטאת פסול - נפסל. לכאורה, שואלת הגמרא, הרי ידוע לכל, כי מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה, תבוא, איפוא, מצוות עשה של אכילת הקרבן ותדחה את איסור אכילת טעם החטאת הפסולה? מתרצת הגמרא שכלל זה, אינו תקף במקדש.

בואו חשבון, אומר ה"חתם סופר". אם מצוות אכילת קדשים מתקיימת על ידי אכילת שיעור כל שהוא מבושר הקרבן ואין צורך בשיעור כזית, הרי שלמרות שבבית המקדש מצוות עשה אינה דוחה מצוות לא תעשה, במקרה שלפנינו אפשר לקיים את המצווה בלא לדחות את האיסור, על ידי אכילת הבשר טיפין טיפין, שכן, באופן זה לא עבר האוכל על איסור אכילת קרבן פסול, שהרי איסור זה אינו אלא על שיעור כזית, ובד בבד הוא מקיים את מצוות אכילת הקרבן, אשר אינה מוגבלת בשיעור. מכך שסוגייתנו קבעה שבמקרה זה אי אפשר לקיים את המצווה, מוכח, כי מצוות אכילת בשר הקרבן אינה מתקיימת בפחות משיעור כזית.

ה"בית הלוי" - אכילת קדשים, בשיעור כל שהוא: ה"בית הלוי" חולק על הנחה זו, כי מצוות אכילת בשר הקדשים מותנית בשיעור כזית [ועיין שם כיצד ביאר את סוגייתנו]. לדבריו, גמרא מפורשת היא שמצוות אכילת קדשים מתקיימת גם על ידי אכילת פחות מכזית. שהנה, נאמר בגמרא (יומא ט/א, פסחים ג/ב) שהכהנים קיבלו מלחם הפנים כמות קטנה בשיעור פול בלבד, שהוא קטן בהרבה מכזית. הרי, שאין קיום המצווה מותנה באכילת כזית [עיין שם ב"חתם סופר", שלדעתו, אחד הכהנים אכל כזית, ובכך מתקיימת מצוות אכילת קדשים].

ההבדל בין מצוות האכילה: את ההגיון שבדבר, שאין צורך בשיעור כזית לקיום המצווה, מטעים ה"בית הלוי" ביסוד שהוזכר בגליונו בעבר. יש שהתורה דרשה שהאדם יאכל דבר מסויים, ויש שדרשה כי דבר מסויים יאכל. וכגון, כזית מצה יש לאכול, משום שמצווה על היהודי לאכול בליל הסדר כזית מצה, אין כל עניין בכך שהמצה תאכל. לעומת זאת, כאשר ציוותנו התורה לאכול את בשר הקרבנות [לבד מקרבן פסח], היא הטילה על בעל הקרבן את החובה לדאוג לכך שבשר הקרבן יאכל עד תום הזמן שנקצב לאכילתו.

מעתה, אין כל הגיון בהגבלת קיום מצוות אכילת בשר הקרבן בפחות משיעור כזית, שכן, סוף סוף הקרבן נאכל והמצווה מתקיימת (אף ה"חתם סופר" עצמו כתב כך בחידושיו למסכת נדרים י"ז, ובשו"ת "חתם סופר" או"ח סימן ק"מ, וראה ב"בית הלוי" שם שדוקא מסוגייתנו הוכיח כשיטתו. ועיין שם עוד בדבריהם בביאור הגמ' בנזיר כט/ב והתוס' ביומא שם, וע"ע בעניין זה ב"מנחת חינוך" מצווה קל"ד אות ב').

ברכה על אכילת קדשים: מאחר שאכילת קדשים היא מצוות עשה, על הכהן האוכל מבושר הקדשים לברך "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציונו לאכול חטאת / אשם" (משנה למלך" ה'.

מהדהדת באזניו הקריאה "יוסלה בלייבט אאיד!". הרבה לא היה באפשרותו מה לעשות כדי לממש את צוואתה של אימו, אך על דבר אחד הקפיד וממנו לא מש - קריאת שמע שעל המיטה. דווקא היא מבין שאר כל התפילות נשארה חקוקה בליבו. בכל לילה היה מפזם את "קריאת שמע" ו"המלאך הגואל" באותו ניגון ערב בו היתה אמו קוראת עמו קריאת שמע.

יוסלה בגר והיה לאיש, העבודה החקלאית המפרכת חישה את גופו ועתה כלל לא דמה לילד השברירי שלמד תורה לאור עשית הנפט. דמות תמירה וחסונה היתה לו, כזו המיועדת לשרות קרבי עם הקוזקים.

במלאת לו עשרים קרא לו האיכר שהפך לאביו מכורח המציאות ואמר: "הבט נטשה - זה היה שמו החדש - שם, מעבר לדלת ממתנינים לך חיילים כדי לגייסך. אני עשיתי את שלי וחישלתי אותך כיאות. כעת משבגרת עליך להתכונן למשימת חי"ך - שירות מפואר בצבא הצאר. לך?".

יוסלה הלך, וכי ברירה היתה לו? במחנה הצבאי פגש אי מי מחבריו לעיירה שלמרבה הצער המירו את דתם. מעטים היו הקנטוניסטים שהצליחו לשרוד תקופה זו ולשמור במאמץ עילאי ובמסירות נפש על הניצוץ היהודי שלא יכבה, יוסלה זכה להיות אחד מהם. אולם, אף אותם מעטים, לאחר שסיימו את שנות הסבל והיסורים כשהם כבר קרובים לימי הזיקנה, שבו לריכוזי היהודים שברוסיה, בורים גמורים שלא יודעים צורת אות, וכמובן שלא הכירו את דיני ומנהגי ישראל. בדרך כלל אירחו הקהילות את האומללים בסבר פנים יפות והללו היו יושבים רוב היום בבית הכנסת ומסתובבים בין הלומדים.

אף לעיירה "ליפנישוק" שליד וילנא הגיע קנטוניסט מגודל שהשתחרר מהצבא וקבע לו את מקומו בחצר בית הכנסת, היה זה יוסלה מייזענו. באותה עת למדו בבית הכנסת מסכת יבמות בשיעור המשניות שבין מנחה לערבית, והנה שומע הקנטוניסט את הלומדים חוזרים על המילה "**יבם**" פעמים רבות.

בתקופה ההיא היה הכינוי לגוי רוסי "יון", משום שהעם הרוסי השתייך ל"כנסייה היונית". בשמוע הקנטוניסט את הלומדים מזכירים בלימודם "יבם", חשב לעצמו "וכי איזה "יון" נמצא כאן? על אודות מי הם מדברים?" וכשהביט סביבותיו ונזכר שאין שום גוי בבית הכנסת, הגיע למסקנה שהם מרכלים ומלגלים על אודותיו שהוא "יון-רוסי נכרי", מאחר ששירת שנים רבות את הצאר הרוסי. יוסלה נפגע עד עמקי נשמתו, ופנה אל הלומדים בכאב, כשהוא שואלם בשפתו העילגת: "וכי אינכם מתביישים לשחוק עלי ולכנותי "יון" אחר הסבל הרב שעברתי, וכי מהי אשמתני שגזלוני מבייתי בילדותי?".

הלומדים הקוממים מדבריו ניסו לפייסו ולהסביר לו שלא קראוהו "יון" ולא שוחחו על אודותיו, אלא אמרו "יבם" שהוא מושג ממסכת יבמות. אך האומלל נשאר בשלו, "לא כי, אלא "יון" אמרתם ועל אודותי שוחחתם".

לומדי בית הכנסת שלא הצליחו להניח את דעתו חככו בדעתם כיצד לנהוג עם הנפש הנכאה, והגיעו למסקנה שלא נותרה ברירה אלא לנסות ללמדו קצת "עברית" כדי שידע להבדיל מעצמו בין "יון" ל"יבם" ויעמוד על כך שלא התכוונו להעליבו. ממשכה למעשה, קבעו יושבי בית הכנסת בליפנישוק תורנות בינם לבין עצמם כדי ללמדו לשון הקודש, והנה גילו שבכך רצונו הוא מצליח להבין את המוסבר לו ותוך תקופה קצרה ידע הרבה יותר מאשר החילוק בין "יון" ל"יבם" עד שגדל לתלמיד חכם מופלג.

כאן היה ה"חפץ חיים" מפטיר ואומר למאזיניו: "**אני הכרתי יהודי זה כשהוא מכונה בתואר "הגאון מליפנישוק"!**"

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורת הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטרור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

פנינים

דף צה/א ברדיף מירדף

הפיכת בגד בערב פסח

בערב פסח אסור לתפור בגדים חדשים, אולם, מותר לתקן בגד ישן לכבוד יום טוב ("שולחן ערוך" או"ח סי' תס"ח סעי' ב').

בשנים עברו, בגד ישן לא היה נורא. היו הופכים אותו אל צידו השני, תופרים פה ושם והרי לך בגד חדש. האם מותר לעשות כן בערב פסח? לשאלה זו (המובאת באורחות חיים על או"ח שם בשם שו"ת "שמש צדקה" סי' כ"ז) הביא המהרש"ם (ב"דעת תורה" לאו"ח שם) הוכחה מסוגייתנו: בפרוש המילים "דרציף מירצף" מכאן ותוספות, כי הכוונה שהפך את הכלי מצד לצד, ועל ידי כך אינו נחשב כלי חדש (עיי"ש).

מכאן שעשייה כזו אינה אסורה בערב פסח!... (עיי"ש עוד בה).

דף צה/א ותניא (בפיטום הקטורת - רש"י) אלא שאין מכניסין מי רגלים למקדש

עין רוגל

כתב ה"כל בו", יש מפרשים מעין אחד הוא, ששמו כן, והוא במקרא עין רוגל (יהושע טו/ז), ולזה פירש 'מפני הכבוד', ששם המעין הוא שם של בזיון" (סידור הגר"א, מוסף שבת).

דף קא/ב מרים מי הסגירה

מי הסגיר את מרים הנביאה?

"מרים מי הסגירה?" שואלת גמרתנו, מי היה הכהן אשר הביט בצרעתה של מרים הנביאה, שנצטרעה לאחר שדיברה סרה באחיה משה, וקבע כי היא טמאה ודינה להיטגר מחוץ למחנה שבעת ימים. ההיה זה משה? הרי אינו כהן, וכהן בלבד הוא המוסמך לקבוע "נגע צרעת הוא". אהרן הכהן, פסול גם הוא למרות היותו כהן, שהרי אחיה הוא וקרוב פסול לראיית נגע (סנהדרין לד/ב). לבסוף מסיקה הגמרא שהקב"ה בכבודו ובעצמו חלק לה כבוד והוא זה שהסגירה. **גמרא** זו שימשה כאכסניה למספר הברקות גאוניות שנאמרו מפי תלמידי חכמים במהלך הדורות. הקושיה הניווחת בפי כל יהודי הלומד את הגמרא היא, מדוע לא פסלה הגמרא את משה ואת אהרן בצוותא משום קירבתם למרים, אלא הדגישה שמה היה פסול משום שלא היה כהן?

הגאון רבי אברהם חיים שור זצ"ל, בעל "תורת חיים", מתרץ בספרו "צאן קדשים", על פי הספרי (הובא בתוס' ד"ה "אני"), כי אהרן הכהן סבר כשיטת רבי מאיר, שכהן אינו רשאי לראות את נגעי קרובו. יתכן, אומר בעל התוהו"ת חיים, שמשם אחיו חלק עליו וסבר כשיטת תנא קמא שכהן קרוב כשר בראיית נגעים, ולפיכך תירצה הגמרא שמה היה פסול בגין היותו זה.

תירוץ גאוני נאמר על ידי האדמו"ר מאוסטרוווצא, רבי מאיר יחיאל הלוי זצ"ל, בספרו "מאיר עיני חכמים" (מהדו"ק סי' י"ח). שהנה, בהר סיני אומתנו התגירה ונכנסה תחת כנפי השכינה, ולכאורה, כל ישראל לא נחשבו כקרובים זה לזה, שהרי "גר שנתגייר כקטן שנולד" ובטלה קרבתו הקודמת, ואם כן, מדוע נדחה אהרן מראיית צרעת מרים בשל קירבתו אליה, הרי אינו נחשב קרוב?

שאלה זו הוא מיישב על פי פירושו של המהר"ל ("גור אריה" פרשת וישב), כי "גר שנתגייר כקטן שנולד" אינו אלא במי שהתגייר מרצונו ולא על ידי כפייה. מעתה, בשעת מתן תורה, כפה הקב"ה הר כגיאית על ישראל, ולפיכך, אין גירותם מבטלת את קורבתם. אך, לפיכך, אהרן נחשב קרובו של מרים, אך משה רבינו הרי לא היה בתחתית ההר, הוא עלה השמימה, עליו לא נכפתה גיגית, הוא קיבל את התורה מרצון, ולפיכך, משנתגייר בטלה קירבתו למרים והגמרא נזקקה לנמק את סיבת מניעתו להסגיר את מרים, בגין היותו זה...

לעילוי נשמת

הרב **שמואל קירשנבוים** זצ"ל

ב"ר אליעזר הלוי ז"ל נלב"ע י"ב באדר תשס"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

מעשה הקרבנות פ"י הל' א). ואילו ישראל האוכל מבשר שלמים, אף הוא מברך, יש אומרים שמברך "אשר קדשנו במצוותיו וציונו לאכול את הזבח" (רש"י ברכות מח/ב) ויש אומרים שמברך "אשר קדשנו במצוותיו וציונו על אכילת שלמים" (רש"י בפסחים קכא/א).

דף ק/א ונמנו אחיו הכהנים וטימאוהו בעל כרחו

האם חובה על אבל להטמא למת

אמרה תורה (ויקרא כא/א), "אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו". בפסוק זה נאסר על הכהנים להטמא למת. עם זאת, התורה מסייגת את האיסור וקובעת, "כי אם לשארו הקרוב אליו" - לשבעת קרוביו הוא רשאי להטמא, ולא זו בלבד שאין הוא אסור להטמא להם, אלא אף **חובה** עליו לעשות כן, כפי שדרשו חז"ל (סוטה ג/א) "לה יטמא" - מצווה.

כהנים בלבד, או גם כהנות: נחלקו הראשונים, אם מצווה זו נוהגת בכהנים בלבד או שמא גם בכהנות. לדעת הרמב"ם (הל' אבל פ"ב הל' ו'), לא נוהגת מצווה זו אלא בכהנים זכרים בלבד, אך לא בכהנות, ש"אם רצו מתטמאות ואם לאו לא מטמאות". אולם, הראב"ד (שם) חולק וסובר, כי מצווה זו נאמרה לכהנים ולכהנות כאחד וכן דעת רש"י (כתובות נ/א ד"ה "ולא").

הרמב"ן ("תורת האדם" שער הסוף - עניין הכהנים) מציע שני הסברים בדעת הרמב"ם המבדיל בין כהנים לכהנות, אשר ראוי להתמקד בהם משום שמן ההבדל ביניהם נובעת השלכה הלכתית.

המובדל מן הטומאה, מצווה להטמא: ניתן לפרש, אומר הרמב"ן, כי ציווי התורה להטמא למת, מתייחס לזה אשר אינו רשאי להטמא למת אחר, דווקא אותו ציוותה התורה להטמא לקרוביו, אך מי שאינו מוזהר לבל יטמא למת, אף אינו מצווה להטמא לקרוביו, ולפיכך פסק הרמב"ם, שהכהנות, אשר אינן מוזהרות על הטומאה, אינן מצוות להטמא למת.

התורה מיעטה את הכהנות ממצווה זו, בצוותה "אמור אל הכהנים בני אהרן", ולא בנות (כנאמר בקידושין לה/ב לעניין בל תקיף ובל תשחית).

כאשר נבקש לברר, מהי דעתו של הרמב"ם לגבי דינו של ישראל, היש לכרוך את דינו בדינה של הכהנת הפטורה ממצווה זו אם לאו, נמצא, כי התשובה לשאלה זו תלויה בשני ההסברים של הרמב"ן. שכן, לפי ההסבר הראשון, שהכהנות אינן מצוות במצווה, מאחר שמצווה זו תקפה רק לגבי מי שאסור להטמא למת שאינו משבעת קרוביו, הרי, שאין כל הבדל בין הכהנות לבין הישראלים, שניהם רשאים להטמא לכל מת. אולם, אם הכהנות נדחקו ממצווה זו על ידי מיעוט מיוחד, **"בני אהרן"**, מאחר שהתורה לא טרחה למעט ישראלים זכרים מן המצווה, הרי שהם חייבים בה (הגהות ברוך טעם לטורי אבן ראש השנה טז/ב), ולא נחלקו הרמב"ם והראב"ד כי אם לגבי כהנות בלבד, ולא לגבי ישראלים.

חובת הטומאה למת, נובעת מן החובה לכבדו: לפנינו, איפוא, שני אופנים להבין מניין למד הרמב"ם פסק הלכה זה. רבינו הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין זצ"ל בחיבורו על השאלות ("העמק שאלה" סימן ג' ס"ק ה', סימן לד' ס"ק ח', וסימן ק"ג ס"ק ט"ז), מוסיף טעם נפלא להבנת שיטת הרמב"ם. לדעתו, המצווה להטמאות למת נובעת מן החובה להתאבל עליו, שהיא מצווה מן התורה, כפי שגם מוכח מלשון הרמב"ם (שם): "כמה חמורה מצות **אבלות**, שהרי **נדחת לו הטומאה** מפני קרוביו". מעתה, רק זה שהטומאה אסורה עליו, מכבד את קרובו בטומאתו עליו, אך זה שהטומאה אינה אסורה עליו, גם אם יטמא, לא יוכיח בכך כבוד למת... [ועיין שם שלפ"י בזמן הרגל, שאף הישראל אינו רשאי להטמא, לכל הדעות תהא עליו מצווה מדאורייתא להטמא, ויישב בזה את דעת הרמב"ם מסוגייתנו].

כהן קטן, רשאי להטמא למת? נסיים בחקירה מעניינת. הגאון בעל שו"ת "ושב הכהן" (סימן נ"ו) נקט גם הוא, כי מצוות הטומאה למת נובעת מפני כבודו, ובעקבות כך התעוררה אצלו השאלה הבאה. כידוע, יש לחנך את הקטן במצוות, אולם, שונה היא מצוות אבלות, שהקטן אינו חייב בדיניה ואף אין מצווה לחנכו באבילות (ראה מקורות הלכה זו בספר "הלכות אבילות - מדרוך מפורט", להרה"ר ג' יצחק אושינסקי שליט"א, פ"ג סעיף ס"ה). מעתה, לכאורה, לכהן קטן **אסור** להטמא למת, שכן, לאחר שלא הוטלה עליו החובה להתאבל על מתו, ובעקבות כך להטמא לו, נותר עליו האיסור הבסיסי שלא להטמא למת...

חינוך הקטן נועד ללמדו את הדרך אשר ילך בה בגדלותו: אולם, הוא מפקפק בקביעה זו, שהרי מצוות חינוך נועדה להפריש את הקטן מאיסורים כדי לחנכו לקראת גדלותו. אין, איפוא, כל סיבה לחנך קטן כהן זה שלא להטמא למת, שהרי סיוטאציה זו, שיש לו איסור להטמא למת, ואין לו מצווה להטמא לקרובו, אינה קיימת כי אם בקטנותו, ומאחר שכל חינוכו אינו אלא עבור שנות גדלותו, אין עילה לחנכו לכך... בעל "ושב הכהן" אינו פושט ספק זה ונשאר ב"צריך עיון" (דבריו הובאו ב"פתחי תשובה" יורה דעה סימן שע"ג ס"ק א').

נציין, כי הלכה (טור ו"שולחן ערוך" יו"ד סימן שס"ג סעיף ג'), נפסק כדעת רש"י והראב"ד.

דף קב/ב בא טבול יום ואמר

הסיני מהרהר בסינית?

גמרתנו מביאה את דברי רב אשר ציטט משא הלכתי ארוך שנאמר על ידי רבי אלעזר בן רבי שמעון, תוך שרב מציין "דאמר בבית הכסא". מדבריו נראה, שכונתו לכך שרבי אלעזר בן רבי שמעון אמר הלכות אלו בבית הכסא, שהוא מקום שבו אסור ללמוד דברי תורה. מיד בסיום דבריו תמהה הגמרא, כיצד היה רבי אלעזר בן רבי שמעון רשאי ללמוד במקום זה, ומשיבה: "לאונסו שאני". רש"י מפרש (ד"ה "לאונסו"): "שהיתה שמועתו שגורה בפיו ומהרהר בה על כרחו".

אין הבדל בין הרהור בדברי תורה לדיבור בהם: הלומד גמרא זו מנסה להבין, הא ניחא, רבי אלעזר בן רבי שמעון היה שקוע בדברי תורה ורהר בהם בעל כורחו, אך מדוע הוא גם **דיבר** בדברי תורה, היה עליו להרהר בלבד? ה"פרישה" (או"ח סימן פ"ה והביאו ה"פרי מגדים" שם) הוכיח מגמרתנו, כי אין כל הבדל בין חומרת האיסור להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים, לבין חומרת האיסור לדבר בדברי תורה במקומות אלו, ומאחר שמחמת אונסו הותר לו להרהר בדברי תורה, אף היה רשאי לאומרם בפיו.

יש הבדל בין הרהור בדברי תורה לדיבור בהם: אולם, חידוש זה נדחה בתוקף על ידי החיד"א, בחיבורו "ברכי יוסף", ועל ידי אחרונים נוספים, שהרי, הלכה ברורה היא שב"בית האמצעי", שהוא החדר שלפני בית המרחץ, אסור לדבר בדברי תורה אך מותר להרהר בהם! מוכח, כי גדריהם של שני האיסורים הללו, אינם זהים בחומרתם [וכן מוכח מהלכות נוספות, כגון, ברכת התורה, שאין לדמות הרהור לדיבור]. מעתה, שבה וגם ניצבה בפנינו השאלה, כיצד דיבר רבי אלעזר בן רבי שמעון בבית הכסא, הרי היה עליו להרהר בלבד.

בעל ה"צאן קדשים" מפרש, כי אכן לא אמר רבי אלעזר בר"ש דברי תורה במקום שבו אסור לאומרם, אלא, הוא הרהר בהם בלבד, ולאחר מכן אמרם בבית המדרש ("משנה ברורה" סימן פ"ה ס"ק ח', וע"ע "שפת אמת" בסוגייתנו).

ירדנו, איפוא, מדרגת דיבור החמורה, לדרגת הרהור הקלה הימנה. ברם, עדיין, "לאונסו שאני" זה, שגמרתנו מנמקת כהסבר להתנהגותו של רבי אלעזר בר"ש דורש הבנה, כיצד הרהר, הלא גם להרהר בדברי תורה אסור בבית הכסא!

ההרהור, מהו? ובכן, לצורך הבנת העניין חוזר הגאון רבי אפרים בורדיאנסקי זצ"ל לעומקו של ההרהור. הבה נהרהר, הרהור מהו? באיזו שפה אדם מהרהר. נדמה, כי הרוסי מהרהר ברוסית והסיני מהרהר בסינית. אכן, ברור, ניתן להרהר בצורה כזו. אפס, כאשר נהרהר בהרהורינו נגלה, כי רבים מן ההרהורים הם כמו חלום, בו אנו מדמיינים את ההתרחשות, ולא מדברים אותה, כך, כאשר אדם מהרהר אודות בית, חפץ או דבר מה אחר, הוא כאילו בוחן אותו מכל צדדיו, אך לא מדבר עם עצמו אודותיו.

שני סוגי הרהורים, במילים ובמחשבות: לפנינו, איפוא, שני סוגי הרהורים. הרהור בתיבות, באותיות ובמילים, והרהור על ידי מחשבות נטולות מילים. יתכן, שאיסור התורה להרהר במקומות המטונפים, אינו אלא על ההרהור הדומה לדיבור, היינו, הרהור במילים, אך מן התורה אין איסור להרהר בדברי תורה ללא מילים, ורבנן הם אשר הטילו איסור זה משום כבוד התורה. מעתה, יתכן, שלא הרהר רבי אלעזר בן רבי שמעון הרהור של מילים, כי אם הרהור של מחשבות, כזה שאיסורו מדרבנן בלבד. זהו שתירצה הגמרא "לאונסו שאני" - על אדם השקוע בתורה באופן שאינו מסוגל להיבדל הימנה במחשבותיו, לא גזרו חכמים להתנתק ממנה גם בבית המרחץ, על אדם קדוש שכזה לא חלה תקנתם ("משכנות אפרים" סימן י"ח, וע"ע "משנה ברורה" שם, ועיין "חזון איש" או"ח סימן י"ד ס"ק י"ח. ובעיקר דין זה של הרהור במקומות המטונפים אם הוא דאורייתא, עיין "נשמת אדם" כלל ג' אות ב, שהוא מחלוקת ראשונים, וע"ע "פרי מגדים" בפתיחה הכוללת סוף חלק ה').

קטע יומי מתוך הגליון השבועי "מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת זבחים • דף צ"ג • יום ששי ז' באדר א'

שרפה!

בדף היומי מביאה הגמרא דבר הלכה בשם רב עמרם, ואנו ננצל הזדמנות זו כדי לספר מעשה מופלא על האמורא הקדוש רב עמרם. באותם הימים, כאשר היתה פורצת שרפה לא היה למי להתקשר, כמובן, לא היו טלפונים ואמצעי קשר אחרים. אם פרצה שרפה בבית היה בעל הבית עומד וצועק: שרפה בבית משפחת... שרפה בבית משפחת... וכל מי ששמע את צעקתו היה רץ במהירות כדי לעזר להוציא מהבית את האנשים ולנסות לכבות את השרפה.

יום אחד נשמע ברמה קולו של רב עמרם: "שרפה בבית של עמרם! שרפה בבית של עמרם!". תושבי השכונה הגיעו בהיללות, וביניהם גם תלמידיו של רב עמרם, וראו שאין כל שרפה בבית, אפילו לא עשן.

רב! שאלו התלמידים, מדוע הזעקת אותנו?

יצר הרע התגבר עלי וקששתי שאעבר עברה. לכן קראתי מהר לאנשים שיהיו פה, ואתביש לעבר את העברה. אמרו לו התלמידים: רבי! אבל זו בושה שידעו שרצית לעבר עברה! אמר להם: זו אכן בושה, אבל בושה גדולה בהרבה תהיה לי בעולם הבא, אלו באמת הייתי עובר את העברה...

כל יום הילד שלך לומד, מוסיף ידיעות בתורה!

למוני גליון לילדים חייג:

1700-500-151

חודש היכרות חינוך

בשורה משמחת לתושבי חיפה

הננו להודיע על פתיחת שיעור חדש בדף היומי

בביהכ"נ "פאר ירושלים"

רח' גורדון 1 (שכ' נוה שאנן) בשעה: 17:15

מפי מגיד השיעור

הרה"ג **יהושע ליבוביץ שליט"א**

להגדיל תורה ולהאדירה

"אין משיחין בשעת הסעודה" רק באכילה ממש או גם בין מנה למנה?

את התשובה לכך נלמד השבת,

בספר "מאורות השבת"

חלק ט', עמ' 102 - פרשת תצוה

להזמנת הספר חייג: 1700-500-151

